

เนืองสภานโยบาย
คณะกรรมการการศึกษา

บทที่ 4

บทสรุป ปัญหา และข้อเสนอแนะ

รายการสารคดีได้ชื่อว่าเป็นรายการที่มีพื้นฐานอยู่บนข้อเท็จจริงเป็นหลัก ทุกข้อมูลที่หยิบยกมาอ้างในรายการจำเป็นต้องผ่านการศึกษาค้นคว้า พิจารณาวิเคราะห์ และเลือกสรรมาใช้ให้เหมาะสม อีกทั้งบทบรรยายที่ใช้ประกอบในรายการก็ต้องมีความน่าเชื่อถือ และมีการยืนยันจากผู้รู้หรือผู้ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรง การนำเสนอรายการสารคดีจึงจำเป็นต้องระวังเรื่องความผิดพลาดของการให้ข้อมูลเป็นพิเศษ นอกเหนือจากข้อมูลแล้ว สุนทรียในการรับชมรายการสารคดีจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการใช้ทักษะทางศิลปะของผู้ผลิต ไม่ว่าจะเป็นการใช้เทคนิคทางภาพ เสียง การตัดต่อ การใช้กราฟฟิก การตีความ การผูกและร้อยเรียงเรื่องราว เป็นต้น การผลิตรายการสารคดีจึงเป็นการทำงานที่อาศัยความคิด ความละเอียดพิถีพิถัน ความอดทน และการวางแผนที่ดี เพราะทุกขั้นตอนในการผลิตจะมีผลต่อภาพรวมของรายการที่นำเสนอต่อสายตาผู้ชมทั้งสิ้น

ความเข้าใจของคนจำนวนมากเชื่อว่าสารคดีเป็นเรื่องราวของความจริงทั้งหมด เพียงแต่ใช้วิธีการนำเสนอให้ดูน่าสนใจมากกว่ารายการข่าว หรือรายการเพื่อการศึกษาทั่ว ๆ ไป แต่สำหรับผู้ผลิตรายการสารคดีคงไม่มีใครปฏิเสธว่าความคิดเห็นของผู้ผลิตเองก็เป็นส่วนสำคัญของรายการเช่นกันทั้งนี้เพื่อเป็นการแนะแนวทาง และก่อให้เกิดอารมณ์ร่วมกับเหตุการณ์ ภาพ และเสียงที่นำเสนอ แต่ความคิดเห็นนั้นต้องมีข้อมูลที่เป็นเหตุเป็นผลตามความจริงมาสนับสนุน และข้อมูลดังกล่าวก็ต้องมีความเป็นกลาง ปราศจากอคติในการนำเสนอ เพราะการใช้อคติส่วนตัวในการให้ข้อมูลโจมตีเพื่อชักจูงใจผู้ชมให้เชื่อตามความคิดของผู้ผลิตรายการนั้นจะมีผลต่อการรับรู้ของผู้ชมซึ่งไม่มีโอกาสสัมผัสกับข้อเท็จจริงโดยตรงเป็นอย่างมาก และบ่อยครั้งที่รายการสารคดีเปิดประเด็นให้มีการเลือกว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับเรื่องราวที่นำเสนอ ซึ่งตัวผู้ผลิตเองก็มีใจโอนเอียงให้กับความเชื่อด้านใดด้านหนึ่งไปแล้ว และแสดงออกมาให้เห็นในส่วนของเนื้อหารายการที่นำเสนอด้วย การกระทำในลักษณะดังกล่าวอาจไม่ถูกต้องนักตามหลักการสื่อสารมวลชน แต่การให้ข้อมูลที่มีน้ำหนัก และมีความน่าเชื่อถือเพียงพอจะเป็นสิ่งที่ยืนยันได้ว่าผู้ผลิตได้วิเคราะห์เรื่องราวนั้น ๆ ก่อนนำเสนอเป็นอย่างดี และมั่นใจว่าเรื่องราวดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ชมอย่างแท้จริง

เมื่อข้อมูลและศิลปะคือจุดเด่นของรายการสารคดี ผู้ผลิตจึงพากันหาหนทางสร้างบุคลิกเฉพาะตัวของรายการให้มีเนื้อหาที่เป็นประโยชน์และมีรูปแบบการนำเสนอที่น่าสนใจควบคู่กันไป

รายการ "ร้อยตะวัน...พันดาว" เป็นรายการสารคดีอีกรายการหนึ่งที่พยายามสร้างบุคลิกเฉพาะตัวของรายการให้เป็นรายการสารคดีที่ให้ทั้งความรู้ และความคิด อีกทั้งมีการใช้กลยุทธ์ทางศิลปะที่น่าสนใจในการนำเสนอ แต่ถึงกระนั้นจากการที่ผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าไปใกล้ชิดกับกระบวนการผลิตรายการ "ร้อยตะวัน...พันดาว" ในฐานะนักศึกษาฝึกงานเป็นระยะเวลา 3 เดือน ก็ทำให้ผู้เขียนได้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการทำงาน ซึ่งพอจะสรุปออกมาได้ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาทางด้านเวลา

เนื่องจากรายการต้องออกอากาศทุกอาทิตย์ ทำให้ผู้ผลิตมีเวลาในการเตรียมการผลิตในแต่ละเทปไม่มากนัก ประกอบกับการต้องทำเทปล่วงหน้าไว้เพื่อลดความกระชั้นชิดของการผลิตงานแต่ละครั้งก็ยิ่งทำให้ทีมงานซึ่งมีจำนวนน้อยอยู่แล้วต้องแบ่งเวลาการทำงานในแต่ละสัปดาห์เป็นการทำงานย่อย 2 ทีมที่บางครั้งก็ต้องทำงานซ้อนกัน

2. ปัญหาทางด้านข้อมูล

ด้วยเวลาที่มีจำกัด และประเด็นปัญหาที่บางครั้งถูกกำหนดขึ้นจากความสนใจของตัวผู้ผลิตเองโดยไม่ได้มีความรู้พื้นฐานต่อเรื่องราวนั้น ๆ มากนัก ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการหาข้อมูล ทั้งนี้ผู้ผลิตต้องทำการศึกษาข้อมูลโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวนั้น ๆ ก่อนเป็นอันดับแรกเพื่อปูพื้นความเข้าใจของตนให้ดีเสียก่อน แล้วจึงค่อยทำการค้นคว้าข้อมูลที่เจาะลงไปยังประเด็นใดประเด็นหนึ่งที่มีความสนใจเป็นพิเศษ ซึ่งในกรณีที่เวลาในการผลิตมีจำกัดด้วยแล้วก็ทำให้ข้อมูลที่ได้มาในบางครั้งเป็นแค่เพียงข้อมูลผิวเผิน ขาดการเจาะลึก

3. ปัญหาทางการถ่ายทำ

การที่ผู้ชมได้รับข้อมูลจากปากของผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องราวโดยตรงจะสามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับสิ่งที่รายการนำเสนอได้เป็นอย่างมาก แต่ในการทำงานบางครั้งแม้ทางผู้ผลิตจะได้มีซึกซ์ฮอม หรือนัดแนะทำความเข้าใจกับผู้ให้สัมภาษณ์ถึงประเด็นปัญหาที่กล่าวถึงแล้วก็ตามแต่บทสัมภาษณ์ที่ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบกลับมายังผู้ผลิตก็อาจจะไม่ตรงใจ หรือตรงประเด็นที่ผู้ผลิตต้องการโดยตรง ทำให้น้ำหนักของประเด็นนั้นด้อย หรือเบี่ยงเบนไปได้

นอกจากนี้ในส่วนของภาพที่ประกอบรายการนั้น บางครั้งก็ไม่สามารถถ่ายทำจากสถานที่หรือเหตุการณ์จริงได้ด้วยข้อจำกัดบางประการไม่ว่าจะเป็นเวลา เงินทุน หรือความเป็นไปได้ (เช่น เหตุ

การณีนในอดีต) ทำให้ต้องใช้ภาพที่ได้จากภาพนิ่ง หรือภาพที่ตัดต่อมาจากเทปวิดีโอแทน ซึ่งอาจทำให้ขาดความสมจริง หรือน่าสนใจไปบ้าง แต่ด้วยเทคนิคการตัดต่อก็สามารถช่วยแก้ปัญหาให้การดำเนินเรื่องยังคงมีความต่อเนื่อง เป็นไปอย่างราบรื่น และคงความสมบูรณ์ของเรื่องราวไว้ได้ในระดับหนึ่ง

ปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้สามารถเกิดขึ้นได้ในการผลิตรายการโทรทัศน์ทุกรายการ ซึ่งทีมงานผู้ผลิตทั้งหมดก็ต้องช่วยกันแก้ไขปัญหาละเอียดอย่างด้วยความอดทน มีน้ำใจต่อกัน ไม่ปล่อยให้เป็นการของใครคนใดคนหนึ่งเพียงคนเดียว เพราะนอกเหนือจากความสามารถในการผลิตของทีมงานแล้ว ความสมัครสมานสามัคคี และเข้าใจกันก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญอันจะส่งผลให้งานที่ปรากฏออกมาเป็นผลงานที่มีคุณภาพ

จากการศึกษาถึงรายละเอียดของรายการสารคดีตลอดจนขั้นตอนการผลิตรายการทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติทำให้ผู้เขียนเกิดข้อเสนอนำเสนอต่อผู้ผลิตรายการสารคดีในปัจจุบันและอนาคตดังต่อไปนี้

1. ความสำคัญของข้อมูล

เมื่อหัวใจของสารคดีอยู่ที่ข้อมูล ข้อเท็จจริงและความเป็นกลางของข้อมูลที่ผู้ผลิตนำเสนอ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญ ผู้ผลิตมีหน้าที่เป็นเพียงอัยการเบิกความจริงซึ่งเป็นผู้ให้เฉพาะข้อมูลต่าง ๆ ตามข้อเท็จจริงไม่ว่าจะเป็นไปในทางเชิงบวกหรือเชิงลบก็ตาม (แต่อาจมีวิธีการนำเสนอข้อมูลที่แยบคาย มีลักษณะการโน้มน้าวใจผู้ชมโดยไม่รู้ตัว) ในขณะที่หน้าที่การตัดสินใจของศาลเป็นของผู้ชมในการค้นหาคำตอบที่ได้จากความคิดวิเคราะห์ และตัดสินใจของตนเอง ตามข้อมูลความจริงที่ได้รับรู้

นอกจากนี้ข้อมูลที่ถูกนำเสนอในรายการสารคดีควรเป็นข้อมูลที่มีความลึก รอบด้าน ทันสมัย และได้รับการยืนยันจากบุคคลที่เป็นที่น่าเชื่อถือ เช่น จากนักวิชาการ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น เพราะนั่นจะทำให้รายการได้รับความไว้วางใจในการเป็นสื่อผู้ให้ความรู้แก่ผู้ชมได้เป็นอย่างดี

2. ความสำคัญของแนวคิด

คุณค่าที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของสารคดีนอกเหนือจากให้ความรู้ (และในบางกรณีอาจสอดแทรกความบันเทิง) ก็คือ ผลกระทบทางด้านความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของผู้ชมที่จะเกิดขึ้น อันเป็นผลมาจากแนวคิดที่ผู้ผลิตต้องการนำเสนอประกอบกับข้อมูลที่นำมากล่าวถึง ดังนั้นการ

กำหนดแนวคิดในการนำเสนอจึงเป็นสิ่งที่ผู้ผลิตควรให้ความใส่ใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะแนวคิดจะเป็นจุดเด่นซึ่งทำให้รายการสารคดีแต่ละรายการมีความแตกต่างจากกัน และดึงดูดความสนใจจากผู้ชมได้มากน้อยต่างกันด้วย ลักษณะการกำหนดแนวคิดของงานสารคดีที่จะสามารถสร้างจุดเด่นได้นั้นควรมีความแปลกใหม่ เป็นประเด็นใหม่ ๆ ที่ยังไม่ค่อยมีคนพูดถึงมาก่อน แม้จะเป็นเรื่องที่อยู่ใกล้ตัวก็ตามที่ควรมีมุมมองเฉพาะตัวต่อการมองปัญหาหนึ่ง ๆ ให้มีความรอบด้าน ไม่ลำเอียง และควรเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ หรือความสำคัญควรค่าแก่การที่ผู้ชมจะให้ความสนใจ โดยแนวคิดที่นำเสนออาจจะเป็นไปได้ทั้งในเชิงสนับสนุน คัดค้าน หรือไม่แสดงความคิดเห็นใด ๆ ต่อเรื่องราวที่นำเสนอนั้นก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจ และวัตถุประสงค์ของรายการเป็นหลัก

3. ความสำคัญของวิธีการนำเสนอ

เมื่อสภาพแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป ลักษณะความคิดและการดำเนินชีวิตของผู้คนจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยเพื่อให้เกิดความสมดุลย์ทั้งทางสังคม และภายในจิตใจของมนุษย์เอง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลกระทบโดยตรงต่อรูปแบบ และวิธีการนำเสนอรายการทางโทรทัศน์เป็นอย่างมาก ซึ่งรวมถึงรายการสารคดีด้วย ผู้ผลิตรายการสารคดีควรมีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การนำเสนอให้เหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของผู้ชมอยู่ตลอดเวลา จะสังเกตได้ว่าผู้ชมในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะเบื่อหน่ายกับการนำเสนอรายการที่ดำเนินเรื่องด้วยถ้อยคำบรรยายเล่าเรื่องเป็นหลัก แต่ให้ความสนใจรายการที่มีการใช้เทคนิคของภาพและเสียงที่มีความทันสมัย สวยงาม และดูแปลกตามากขึ้น ดังนั้นผู้ผลิตก็ควรพิจารณาถึงความเป็นไปได้ที่จะปรับเปลี่ยนวิธีการนำเสนอให้เหมาะสมกับรูปแบบและเนื้อหาหลักของรายการ แต่ทั้งนี้ก็ควรมีความเป็นตัวของตัวเองในการนำเสนอด้วยเช่นกัน

การแข่งขันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในทุกวงการเพราะนั่นจะเป็นตัวกระตุ้นสำคัญที่ทำให้เกิดการประเมิน และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ทั้งเพื่อความอยู่รอดและความเป็นผู้นำเหนือผู้อื่น รายการสารคดีในปัจจุบันนี้ก็มีการแข่งขันทางการผลิตมากขึ้นเช่นกัน ทั้งในด้านคุณภาพ และศิลปะ ซึ่งกันนับเป็นนิมิตหมายอันดีที่จะทำให้วงการสารคดีโทรทัศน์ไม่หยุดอยู่กับที่ หากแต่เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตผลงานที่มีคุณค่าออกสู่สายตาผู้ชมอย่างต่อเนื่องต่อไป